

สรุปและข้อเสนอนะ

สรุปสภาพทางกายภาพ

ก. ขนาดและที่ตั้ง

ภาคใต้ตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีน ส่วนที่ยื่นเข้าไปในทะเลต่อเนื่องจากภาคตะวันตกและสหภาพพม่าไปจนจรดชายแดนประเทศมาเลเซีย ขนาดด้วยอ่าวไทยทางด้านตะวันออก และทะเลอันดามันทางด้านตะวันตก มีพื้นที่ทั้งหมด 71,901.350 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 13.68 ของพื้นที่ประเทศ

ข. เขตการปกครอง

ภาคใต้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 14 จังหวัด 107 อำเภอ 16 กิ่งอำเภอ

- ชุมชนเมืองมี 25 เทศบาล 113 สุขาภิบาล
- ชุมชนชนบทมี 950 ตำบล 6,436 หมู่บ้าน

ค. สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้ประกอบด้วยพื้นที่ราบ พื้นที่ภูเขาชายฝั่งทะเล และหมู่เกาะต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. บริเวณภูเขา พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคเป็นภูเขาและที่สูงเป็นแกนกลางของภาค ลักษณะเป็นแนวต่อเนื่องจากทิวเขาตะนาวศรีในภาคตะวันตกในแนวเหนือ-ใต้ ขนาดกับชายฝั่งมาถึงทิวเขาภูเก็ตและทิวเขานครศรีธรรมราชในตอนกลางของภาค และต่อเนื่องไปยังทิวเขาสันกาลาศรี ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติกั้นระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย บริเวณภูเขานี้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ป่าไม้ และแหล่งแร่ที่สำคัญของภาค

2. บริเวณที่ราบ บริเวณชายฝั่งตะวันตกเป็นที่ราบสูงแคบ ๆ ริมทะเล ส่วนด้านฝั่งตะวันออกมีที่ราบลุ่มอยู่ระหว่างที่ราบสูงเชิงเขาและที่ราบริมทะเล ที่ราบลุ่มสำคัญ มีอยู่ 2 บริเวณ คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำตาปี-พุมดวง และที่ราบลุ่มรอบทะเลสาบสงขลา

3. บริเวณชายฝั่งทะเล

- ชายฝั่งทะเลตะวันออก เริ่มจากจังหวัดชุมพรถึงนราธิวาส มีที่ราบกว้าง

ขวาง ซึ่งเกิดจากการทับถมของแม่น้ำสายสำคัญ ลักษณะชายฝั่งทะเลค่อม ๆ ลาดลงและตื้นกว่า ชายฝั่งตะวันตก มีอ่าวสำคัญ คือ อ่าวชุมพร อ่าวบ้านดอน อ่าวสงขลา และอ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าเรือชายฝั่ง มีเกาะขนาดใหญ่ ได้แก่ เกาะลันตา เกาะพงัน และหมู่เกาะอ่างทอง

- ชายฝั่งตะวันตก เริ่มจากจังหวัดระนองถึงสตูล เป็นที่ราบชายฝั่งทะเลแคบ ๆ มีลักษณะเว้า ๆ แหว่ง ๆ และมีเกาะแก่งและอ่าวเล็กอ่าวน้อยเรียงรายตามชายฝั่ง เกาะสำคัญ ได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะยาว เกาะลันตา และเกาะตะรุเตา

ง. สภาพภูมิอากาศ

ภาคใต้อยู่ในเขตมรสุมเมืองร้อน (Tropical Monsoon Climate) แบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูร้อน ฤดูฝนมีฝนตก 2 ระยะ คือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงต้นเดือนตุลาคม อยู่ในเขตอิทธิพลมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีฝนตกชุกทางฝั่งตะวันตก และระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์ อยู่ในเขตอิทธิพลมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีฝนตกชุกทางฝั่งตะวันออก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 2,400 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ 80.5%

จ. ลักษณะทางธรณีวิทยา ประกอบด้วย

1. ดินชั้นและดินแปร เป็นโครงสร้างของดินซึ่งมีศักยภาพ (Mineral Potential) ไม่มากนัก พบกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในภาคใต้ มีชื่อเรียกตามแหล่งที่พบ เช่น ดินชุดตะรุเตา ดินชุดทุ่งสง เป็นต้น แร่ธาตุที่อาจจะพบอยู่ในชั้นดินเหล่านี้ได้แก่ สิกไนต์ มังกานีส ทุมิไนต์ และดินลูกรัง เป็นต้น

2. ดินอัคนี เป็นโครงสร้างของดินซึ่งมีศักยภาพสูง พบตามบริเวณแนวเทือกเขาของภาค เป็นแหล่งแร่ที่สำคัญ ได้แก่ แร่ดีบุก ฟลูออไรท์ หังละเตน พลวง แบไรต์ ทอง ทองแดง เหล็ก ตะกั่ว และสังกะสี เป็นต้น

ฉ. ลักษณะดิน แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ

1. ดินเรโกซอล เป็นดินบริเวณชายหาดและสันทราย เกิดจากการทับถมของตะกอนที่น้ำพามา ไขปลุกพืชสวนครัว มะพร้าว หรือข้าวได้บ้าง แต่ผลผลิตทางการเกษตรต่ำ

2. ดินฮัลลูเวียน หรือดินตะกอน ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนที่น้ำพัดพามา ทับถมตามล่องฝั่งแม่น้ำ สามารถปลูกข้าวและพืชผักผลไม้ได้ผลผลิตปานกลาง ถ้าอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเล ดินจะเค็ม มีป่าชายเลนและพืชน้ำเค็มขึ้นอยู่หนาแน่น

3. ดินโลว์ฮิวมิคเกรย์ เป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำนํ้าเช่นกัน แต่อยู่ใต้เข้ามาระหว่างที่ราบสูง เอ็ง เขา กับที่ราบลุ่มฝั่งน้ำ สามารถใช้ปลูกข้าวได้ดี
4. ดินเกรย์ พอดโซลิต เป็นดินเก่าที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำสัดพาดตะกอนมาทับถม พบบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำและชายฝั่งทะเล แนวเดียวกับดินโลว์ฮิวมิคเกรย์ สามารถใช้ปลูกข้าวได้ผลผลิตปานกลาง
5. ดินเรต-เบลโลว์ พอดโซลิต เกิดจากการสลายตัวของหินที่มีลักษณะเป็นกรด พบบริเวณเขตที่สูง เอ็ง เขา เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่
6. ดินภูเขา พบตามที่สูงชันและเขตเทือกเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ ใช้ในการปลูกยางพาราและผลไม้ได้บ้างในพื้นที่สูงไม่มากนัก
7. ดินอินทรีย์ หรือ ดิน "พรุ" เกิดจากการทับถมของซากพืชและซากสัตว์เป็นเวลานาน น้ำขังเกือบตลอดปี ยังใช้ประโยชน์ในทางเกษตรกรรมได้ไม่มากนัก

๗. สมรรถนะดิน ประกอบด้วยชั้นดินที่มีศักยภาพในการผลิตทางการเกษตรกรรมสูง ปานกลาง และปานกลาง ลักษณะดินจะเป็นดินเหนียว หรือดินร่วนปนดินเหนียวและดินทราย เหมาะสำหรับปลูกข้าว พืชไร่และไม้ยืนต้น พบบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบระหว่งเอ็ง เขา และที่ราบเอ็ง เขา ชั้นดินประเภทนี้มีอยู่ประมาณ 42,154.5 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 60.03 ของพื้นที่ทั้งหมด อีกประเภทหนึ่งคือชั้นดินที่มีศักยภาพในการผลิตทางการเกษตรกรรมต่ำ ประกอบด้วยดินภูเขา ดินชายหาด ดินตะกอนน้ำกร่อย เป็นต้น ดินเหล่านี้ไม่เหมาะสำหรับทำการเกษตรกรรม แต่เนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุก บริเวณที่เป็นดินภูเขาจึงสามารถใช้ในการปลูกยางพาราได้ดี

๗. การใช้ที่ดิน

ในปี 2523 ภาคใต้มีพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 41.15 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ป่าไม้ (ร้อยละ 37.4) เนื้อที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ (ร้อยละ 20.0) และแหล่งน้ำ (ร้อยละ 1.5) ซึ่งสามารถจำแนกตามประเภทการใช้ที่ดินได้ดังนี้

1. การใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นการทำสวนยางพาราประมาณร้อยละ 46.53 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ การทำนา ส่วนมะพร้าว นอกนั้น เป็นการเพาะปลูกผลไม้ และพืชยืนต้น อาทิ เงาะ กาแฟ ปาล์มไม้สน โดยมีการปลูกพืชไร่เพียงเล็กน้อย การใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ด้านชายฝั่งตะวันออกซึ่งมีที่ราบ

กว้างขวางกว่าชายฝั่งตะวันตก

2. พื้นที่ป่า ในปี 2525 ภาคใต้มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ประมาณ 16,441.28 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 23.25 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีอยู่ตามบริเวณเทือกเขาสูงในจังหวัด ระนอง พังงา สุราษฎร์ธานี และสตูล

3. การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและเนื้อที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ อาทิแหล่งอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ ทุ่งหญ้าและที่รกร้างว่างเปล่า พื้นที่น้ำและที่ลุ่ม ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 15,288.566 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 21.62 ของพื้นที่ทั้งหมด

ฉ. ระบบคมนาคม เส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ๆ ของภาคใต้ ได้แก่

1. เส้นทางคมนาคม

เส้นทางถนนที่ลงสู่ภาคใต้จะเริ่มแยกเป็น 2 แนว คือแนวเสียบฝั่งตะวันออก และเสียบฝั่งตะวันตก ที่จังหวัดชุมพร และมีถนนเชื่อมต่อแนวทั้งสองไปจนถึงชายแดนมาเลเซีย เส้นทางหลวงที่สำคัญ

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เริ่มจากกรุงเทพฯ เสียบชายฝั่งตะวันออกไปจนถึงชุมพรแล้ววกออกมาเสียบฝั่งตะวันตก ผ่านระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง จากนั้นจึงวกกลับไปทางชายฝั่งตะวันออก ผ่านพัทลุง สงขลา และไปเชื่อมกับแนวถนนของมาเลเซีย ที่อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 เชื่อมต่อทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ระหว่างชุมพร และพัทลุง เป็นถนนเสียบฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนใน ผ่านสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ ยังมีทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดสายอื่น ๆ เชื่อมต่อกันเป็นแนวเสียบชายฝั่งตะวันออกตอนนอก เริ่มจากสุราษฎร์ธานี ผ่านนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี นราธิวาส และเชื่อมต่อกับแนวถนนของมาเลเซียที่อำเภอสุไหงโกลก จังหวัดนราธิวาส ถนนเหล่านี้ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 และ 42 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4013, 4017, 4083, 4086, 4136 และ 4084

ส่วนถนนที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อแนวถนนทั้งสองฝั่ง เข้าด้วยกันที่สำคัญ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401, 403, 406 และ 410 กับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4035 ตามลำดับ

2. เส้นทางรถไฟ

เส้นทางรถไฟสายใต้เริ่มจากกรุงเทพมหานคร เข้าสู่ภาคใต้ที่ชุมพร สุราษฎร์ธานี (พุนพิน) ทွ่งส่งจากท่งส่งมีทางแยกออกเป็น 3 สาย สายที่หนึ่งขึ้นไปนครศรีธรรมราช สายที่สองแยกไปตรัง ส่วนสายที่สาม แยกไปพัทลุงและหาดใหญ่ จากหาดใหญ่แยกเป็นอีก 2 สาย สายหนึ่งไปสะเตาแล้วต่อเข้าประเทศมาเลเซีย ได้จนถึงปัตเตอร์เวท อีกสายหนึ่งผ่านยะลาและสุโหงโกลก ต่อเข้าประเทศมาเลเซียไปกัวลาไกร

3. ทางอากาศ

ภาคใต้มีสนามบินพาณิชย์กระจายอยู่ในพื้นที่ถึง 7 แห่ง ได้แก่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ภูเก็ต หาดใหญ่ ตรัง ปัตตานี และนราธิวาส บรรดาสนามบินดังกล่าว สนามบินที่ทำหน้าที่เป็นจุดแวะสำหรับการเดินทางซึ่งเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ ภาคใต้ และประเทศมาเลเซีย คือ สนามบินสุราษฎร์ธานี ภูเก็ต และหาดใหญ่ โดยที่สนามบินหาดใหญ่มีเส้นทางการบิน ติดต่อกับยังทิศทางต่าง ๆ 8 ทิศทาง สนามบินภูเก็ต 5 ทิศทาง และสนามบินสุราษฎร์ธานี 3 ทิศทาง

4. ทางเรือ

ในปัจจุบัณภาคใต้มีท่าเทียบเรือชายฝั่งอยู่ในทุกจังหวัดที่ติดทะเล รวมกันเป็นจำนวนถึง 14 แห่ง คือ ชุมพร ห้างสวน บ้านดอน ดอนสัก ปากพ่วง ลังขลา ปัตตานี ลำยบุรี นราธิวาส ระนอง พังงา คลองท่าหิน (ภูเก็ต) กันตัง และล่อล ทำเทียบเรือทางการที่มีโครงการจะสร้างหรือกำลังก่อสร้างคือท่าของสุราษฎร์ธานี ปัตตานี และกระบี่ นอกจากนี้ ยังมีโครงการทำเทียบเรือน้ำลึกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีก 2 แห่ง ที่ลังขลาและภูเก็ต

ญ. ทรัพยากรธรรมชาติ

1. แหล่งน้ำและการชลประทาน

แหล่งน้ำผิวดินที่สำคัญของภาคใต้ ได้แก่ แม่น้ำกระบือ (ยาว 125 กิโลเมตร) แม่น้ำตาปี-พุมพอง (ยาว 232 กิโลเมตร) แม่น้ำตรัง (ยาว 175 กิโลเมตร) แม่น้ำปัตตานี (ยาว 190 กิโลเมตร) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีแม่น้ำสายสั้น ๆ และคลองอีกเป็นจำนวนมาก

ส่วนการชลประทาน ในปี 2524 ภาคใต้มีโครงการชลประทานทั้งสิ้น 155 โครงการ มีเนื้อที่ชลประทานทั้งสิ้น 2,192,110 ไร่ โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการ เอนกประสงค์ จังหวัดที่มีเนื้อที่ชลประทานมากที่สุด คือ จังหวัดนราธิวาส และนครศรีธรรมราช

2. ป่าไม้

ภาคใต้มีฝนตกชุกตลอดปี ประกอบกับพื้นที่ประมาณร้อยละ 40 เป็นภูเขา จึงมีป่าไม้มาก และเป็นป่าดงดิบเขี้ยวชุ่มตลอดปี ไม่มีไม้ผลัดใบ พื้นที่รวมของป่าไม้ทั้งภาคประมาณ 21 ล้านไร่ โดยเป็นป่าดิบหรือป่าบก 20 ล้านไร่เศษ และป่าชายเลนอีกประมาณ 1 ล้านไร่เศษ ป่าดิบหรือป่าบก เป็นป่าที่มีไม้ป่าหลายชนิดปะปนกัน ไม้ที่มีมากในภาคใต้ ได้แก่ ไม้ไข่เหี้ยว ตะเคียน ยาง กระบาก หลุมพอ ทองลู่ และไม้เสียดทุกชนิด

ป่าชายเลน การที่ภาคใต้มีพื้นที่ชายฝั่งทะเลยาวเกือบ 2,000 กิโลเมตร ทำให้ป่าชายเลนกระจายอยู่ทั่วไป ตั้งแต่จังหวัดชุมพร ระนอง ลงมาถึงจังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล ดินชายฝั่งตะวันตกจะมีเนื้อที่ป่าชายเลนรวมกันประมาณ 910,856.16 ไร่ หรือร้อยละ 85.5 ของเนื้อที่ป่าชายเลนทั้งหมดของภาค ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 14.5 เป็นพื้นที่ป่าชายเลนทางฝั่งทะเลตะวันออก ประเภทไม้ชายเลน ได้แก่ ไม้โกงกาง แลม ลำพู และกระบูนขาว

นอกจากนี้ ยังมีป่าอีกประเภทหนึ่งคือ "ป่าพรุ" พบตามบริเวณพื้นที่ลุ่ม น้ำขัง ไม้ที่ขึ้น ได้แก่ ไม้กันเกรา กก เป็นต้น

3. แร่ธาตุ

เนื่องจากสภาพทางธรณีวิทยาของภาคใต้มีชั้นหินแกรนิตซึ่งเป็นแหล่งที่พบแร่ธาตุต่าง ๆ ทรัพยากรแร่ที่สำคัญของภาค ได้แก่ ดีบุก วุลแฟรม แบร์ไรท์ ลิกไนท์ ยิบซั่ม มังกานีส ฯลฯ แร่ที่ผลิตได้มากในภาคคือ แร่ดีบุก โดยพบว่ามียูอยู่ทุกจังหวัด พบมากที่สุดที่จังหวัดพังงา และภูเก็ต รองลงมาคือ จังหวัดระนอง นครศรีธรรมราช สงขลา สุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่น ๆ มีบ้างแต่ไม่มากนัก ภาคใต้มีการทำเหมืองแร่ทั้งสิ้นประมาณ 361 เหมืองคิดเป็นพื้นที่ 93,299 ไร่ หรือร้อยละ 41.16 ของเนื้อที่เหมืองแร่ทั้งประเทศ มีผลผลิตแร่รวมกันประมาณ 1,353,617 ตัน หรือร้อยละ 27.80 ของผลผลิตแร่รวมทั้งประเทศ

4. แหล่งประมง

การที่สภาพภูมิประเทศที่ใต้เปรียบ คือ มีฝั่งทะเลเป็นแนวยาวทั้งฝั่งตะวันตก

และฝั่งตะวันออก ทำให้มีการทำประมงกันมาก พื้นที่ที่มีการทำประมงกันมากคือ จังหวัด
สงขลา ปัตตานี สุราษฎร์ธานี ระนอง สตูล ภูเก็ต และชุมพรตามลำดับ มูลค่าสัตว์น้ำมีลักษณะที่
แปรตามปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้

5. แหล่งท่องเที่ยว

จากรายงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า ภาคใต้มีแหล่งท่องเที่ยว
เที่ยวประมาณถึง 210 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 202 แห่ง หรือ ร้อยละ 65.16 แหล่ง
ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ 70 แห่ง หรือร้อยละ 22.58 และแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม
ความเป็นอยู่ 38 แห่ง หรือร้อยละ 12.26 แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ทั่วไป แต่จะ
มีมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช พังงา ภูเก็ต สงขลา เป็นต้น

ลักษณะเศรษฐกิจ

ก. โครงสร้างเศรษฐกิจ

ภาคใต้มีผลิตภัณฑ์มวลรวมในปี พ.ศ. 2525 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 32,721.9 ล้านบาท
หรือ ร้อยละ 10.38 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมาจากภาคเกษตรกรรม
ร้อยละ 40.36 ภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 16.84 และภาคการบริการร้อยละ 44.8 อัตราการ
ขยายตัวของเศรษฐกิจของภาคใต้ในช่วงระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2521-2525) เท่ากับ ร้อยละ
2.08 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวค่อนข้างต่ำ ส่วนใหญ่จะเป็นการขยายตัวด้านการค้า การ
บริการและอุตสาหกรรม โดยที่ทั้งสองภาคการผลิตดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น เป็นการ
เพิ่มในสาขาอุตสาหกรรมและการบริการ ส่วนภาคเกษตรกรรมนั้น มีอัตราการเพิ่มที่มีแนวโน้มลดลง
แม้ว่าจะมีอัตราการเพิ่มที่ลดลงก็ตาม การเกษตรกรรมก็ยังคงเป็นภาคการผลิตหลักที่เป็นฐาน
เศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้ พืชเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ให้แก่ภาคใต้ปีละมาก ๆ แต่ก็ยังเป็นพืช
เศรษฐกิจเพียงน้อยชนิด ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว นอกจากนี้ ก็มีผลผลิตด้าน
การประมง ป่าไม้ ที่เป็นสาขาการผลิตที่สำคัญสาขาหนึ่ง จังหวัดที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ภาคใต้มากที่สุด
ได้แก่ สงขลา นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี ตามลำดับ

ข. รายได้เฉลี่ย

ในปี 2525 ภาคใต้มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร เท่ากับ 5,383 บาท จังหวัด

ที่มีรายได้เฉลี่ยสูงสุดคือ ระนอง (18,082 บาท) จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดคือปัตตานี (2,837 บาท) จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าภาคมี 7 จังหวัด คือ จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต สงขลา สุราษฎร์ธานี กระบี่ และชุมพร ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ของจังหวัดจะมาจากผลผลิตแร่ดีบุก มากกว่าผลผลิตทางการเกษตร

ค. การเงิน การธนาคาร

สถาบันการเงิน เป็นแหล่งระดมเงินออมและปล่อยสินเชื่อเพื่อการลงทุนในปี พ.ศ. 2525 ภาคใต้มีจำนวนสถาบันการเงินทั้งสิ้น 287 แห่ง จังหวัดที่มีสำนักงานของสถาบันการเงินสูงสุด คือ สงขลา มีจำนวน 52 แห่ง รองลงมาได้แก่ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง ชุมพร ยะลา และภูเก็ต โดยมีจำนวน 42, 34, 22, 19, 18 และ 16 แห่ง ตามลำดับ ส่วนจังหวัดอื่นนอกจากนี้มีจำนวนระหว่าง 5-11 แห่ง

ภาคใต้มียอดเงินฝากรวมทั้งสิ้น 21,165 ล้านบาท ในปี 2525 โดยเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2521 ประมาณ 10,229.5 ล้านบาท หรือร้อยละ 48.7 และมีปริมาณการให้สินเชื่อทั้งสิ้น 1,025.4 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2511 ประมาณ 7,790.5 ล้านบาท หรือร้อยละ 107.9 ซึ่งนับว่ามีอัตราการขยายตัวของเงินฝากและเงินให้สินเชื่อที่ค่อนข้างสูง อัตราการเพิ่มจะอยู่ในจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนสถาบันการเงินมาก เช่น สงขลา สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต นครศรีธรรมราช เป็นต้น

ง. การพิจารณาบทบาททางเศรษฐกิจของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้

จากการพิจารณาบทบาททางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัดในภาคใต้ โดยใช้วิธี Location Quotient และการนำจำนวนแรงงานในการผลิตมาเปรียบเทียบกับมูลค่าการผลิต โดยวิธี Scatter Diagram สามารถสรุปได้ดังนี้

- จังหวัดที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตภาคบริการมากกว่าภาคใต้ ได้แก่ จังหวัด สงขลา ภูเก็ต และปัตตานี
- จังหวัดที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ยะลา พังงา นครศรีธรรมราช และกระบี่
- จังหวัดที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตภาคเกษตรกรรมมากกว่าภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดกระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี ระนอง สตูล และสุราษฎร์ธานี
- จังหวัดที่มีแรงงานในการผลิตมากและมูลค่าการผลิตมาก ได้แก่ นครศรีธรรมราช สงขลา และสุราษฎร์ธานี

- จังหวัดที่มีแรงงานในการผลิตน้อยและมูลค่าการผลิตปานกลาง ได้แก่ พังงา ภูเก็ต และระนอง

- จังหวัดที่มีแรงงานในการผลิตปานกลางและมูลค่าการผลิตปานกลาง ได้แก่ ตรัง นราธิวาส ปัตตานี พัทลุง

- จังหวัดที่มีแรงงานในการผลิตน้อยและมูลค่าในการผลิตน้อย ได้แก่ กระบี่ ชุมพร ยะลา และสตูล

ลักษณะประชากร

ระดับจังหวัด

ก. ขนาดและการกระจายตัวประชากร

ปี พ.ศ. 2525 ภาคใต้มีประชากรรวมทั้งสิ้น 6,046,203 คน คิดเป็นร้อยละ 12.4 ของประชากรทั้งประเทศ (48,846,927 คน) อัตราการเพิ่มเฉลี่ยของประชากรภาค เท่ากับร้อยละ 2.0 ประชากรร้อยละ 12.52 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล และร้อยละ 87.48 อาศัยอยู่ในเขตชนบท จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช (1,297,323 คน) จังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดคือ จังหวัดระนอง (88,621คน)

ข. ความหนาแน่นประชากร

ในปี พ.ศ. 2525 ความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยของภาคใต้เท่ากับ 86 คน ต่อตารางกิโลเมตร จากการพิจารณาความหนาแน่นประชากรในปี พ.ศ. 2521 และ 2525 จะเห็นว่าทุกจังหวัดมีความหนาแน่นประชากรสูงขึ้น จังหวัดที่มีความหนาแน่นสูงที่สุดคือจังหวัดภูเก็ต (225 คน/ตารางกิโลเมตร) จังหวัดที่มีความหนาแน่นประชากรน้อยที่สุดคือ จังหวัดระนอง (27 คน/ตารางกิโลเมตร) จังหวัดที่มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยสูงกว่าภาค คือ ปัตตานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา นราธิวาส และตรัง ส่วนจังหวัดที่เหลือนอกจากนี้มีความหนาแน่น ต่ำกว่าภาค

ค. การเปลี่ยนแปลงประชากร

จากการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรในปี พ.ศ. 2521-2525 จะเห็นว่า ทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มมากขึ้น เป็นจำนวน 460,006 คน หรือร้อยละ 8.23 ของจำนวนประชากรเดิม บริเวณที่มีอัตราการเพิ่มประชากรสูง คือพื้นที่ส่วนใหญ่ของ

จังหวัดชายฝั่งตะวันตก ได้แก่ จังหวัด กระบี่ ระนอง พังงา ซึ่งยังมีแร่ธาตุและป่าไม้อยู่มากพอที่จะเป็นแรงดึงดูดให้ประชากรอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน และเมื่อนำอัตราการเพิ่มโดยธรรมชาติและอัตราเพิ่มโดยการย้ายถิ่น มาพิจารณาเปรียบเทียบกัน พบว่า การเพิ่มประชากรของภาคใต้เป็นการเพิ่มตามธรรมชาติมากกว่าการเพิ่มโดยการย้ายถิ่น

ระดับเทศบาล

ก. ขนาดและการกระจายตัวประชากร

ในปี พ.ศ. 2525 ภาคใต้มีประชากรอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลทั้งสิ้น 756,984 คน หรือ ร้อยละ 12.52 มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยของประชากรเมืองเท่ากับร้อยละ 1.96 เทศบาลที่มีประชากรมากที่สุดคือเทศบาลเมืองหาดใหญ่ และเทศบาลที่มีประชากรน้อยที่สุดคือ เทศบาลตำบลหลังสวน ชุมชนเมืองขนาดใหญ่จะกระจายตัวอยู่บริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันออกมากกว่าชายฝั่งตะวันตก

ข. ความหนาแน่นประชากร

เทศบาลภาคใต้มีความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ย 2,098 คน ต่อตารางกิโลเมตร เทศบาลที่มีความหนาแน่นประชากรสูงที่สุดคือ เทศบาลเมืองสงขลา (11,629 คนต่อตารางกิโลเมตร) เทศบาลที่มีความหนาแน่นประชากรต่ำที่สุดคือเทศบาลตำบลละเตา (251 คนต่อตารางกิโลเมตร) เทศบาลส่วนใหญ่จะมีความหนาแน่นสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของภาค นอกจากเทศบาลเมืองกระบี่ เทศบาลเมืองสุโขทัย เทศบาลตำบลตะลูน เทศบาลเมืองพังงา เทศบาลตำบลละเตา เทศบาลตำบลละเตา และเทศบาลตำบลนาสาร

ค. การเปลี่ยนแปลงประชากร

จากการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรเทศบาลในปี พ.ศ. 2521-2525 พบว่า มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 56,457 คน หรือร้อยละ 8.06 จากจำนวนประชากรเดิม เทศบาลที่มีอัตราการเพิ่มประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยส่วนใหญ่เป็นเทศบาลที่มีอยู่ในจังหวัดที่มีการเพิ่มประชากรสูง เช่น เทศบาลเมืองกระบี่ ระนอง พังงา เป็นต้น เทศบาลที่มีอัตราการเพิ่มประชากรต่ำส่วนใหญ่จะเป็นเทศบาลขนาดเล็ก อาทิ เทศบาลตำบลหลังสวน เทศบาลตำบลตะลูน และเมื่อเปรียบเทียบอัตราการเจริญเติบโตทางธรรมชาติ และอัตราการเพิ่มจากการย้ายถิ่น พบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรเทศบาลส่วนใหญ่เกิดจากการเพิ่มตามธรรมชาติมากกว่าจากการย้ายถิ่น

ง. การคาดคะเนประชากรในอนาคต

ในการวางแผนด้านต่าง ๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในอนาคตได้อย่างมีหลักเกณฑ์จำเป็นจะต้องมีการคาดคะเนประชากรในอนาคตในช่วงต่าง ๆ จากการคาดคะเนประชากรโดยวิธี แบบจำลองเชิงเส้น (The Linear or Straight - Line Model) ได้ผลดังนี้ ในปี 2529 (สิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5) เทศบาลภาคใต้จะมีประชากรประมาณ 816,897 คน ในปี 2534 (สิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6) จะมีประชากรประมาณ 897,712 คน และในปี 2539 สิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7) จะมีประชากรประมาณ 978,527 คน

การบริการสังคม

ก. การศึกษา

ในทุกจังหวัดของภาคใต้จะมีสถานศึกษาในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นสถานศึกษาระดับสูงมีเฉพาะบางพื้นที่ โดยมีเพียง 6 จังหวัดเท่านั้น คือ นครศรีธรรมราช ปัตตานี ภูเก็ต ยะลา สงขลา และสุราษฎร์ธานี ส่วนใหญ่จะเป็นวิทยาลัยครู และวิทยาลัยอาชีวศึกษา ยกเว้นจังหวัดสงขลาและปัตตานีที่มีสถานอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัย คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ข. การสาธารณสุข

ภาคใต้มีสถานบริการสาธารณสุขประเภทโรงพยาบาลของรัฐบาล ซึ่งสามารถให้บริการแก่ประชากรได้ครั้งละจำนวนมาก ๆ ทั้งสิ้น 105 โรง จังหวัดที่มีจำนวนโรงพยาบาล แพทย์ พยาบาล และเตียงคนไข้มากที่สุดคือสงขลา รองลงมาได้แก่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ยะลา และนราธิวาส จังหวัดที่มีจำนวนสถานบริการและบุคคลากรทางสาธารณสุขน้อยที่สุดคือสตูล การให้บริการสาธารณสุขแก่ประชากรในภาคใต้ อาจกล่าวได้ว่ายังไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง สถานบริการสาธารณสุขส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเมือง และบุคคลากรทางสาธารณสุขมีภาวะรับผิดชอบต่อประชากรในอัตราส่วนที่สูงมาก คือ แพทย์ต่อประชากรเป็น 1 ต่อ 26,174 คน และพยาบาลต่อประชากรเป็น 1 ต่อ 5,221 คน

ค. การไฟฟ้า

การจำหน่ายกระแสไฟฟ้าในภาคใต้ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้รับซื้อกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต แหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าที่สำคัญคือ โรงไฟฟ้าพลังน้ำ จำยกระแสไฟฟ้าทั้งสิ้น 694,883 พันกิโลวัตต์ ครอบคลุมในเกือบทุกพื้นที่ โดยที่จังหวัดสงขลา ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช มีสัดส่วนการใช้ไฟฟ้าค่อนข้างสูง

ง. การประปา

การบริการน้ำประปาในภาคใต้ จะมีเฉพาะในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล โดยการดำเนินการของการประปาส่วนภูมิภาค สามารถให้บริการในเขตพื้นที่จำหน่ายน้ำทั้งสิ้น 363,238 ตารางกิโลเมตร มีกำลังผลิต 148,320 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน สัดส่วนผู้ใช้น้ำจะมีลักษณะผันแปรตามกำลังผลิต เทศบาลที่มีประชากรมาก กำลังการผลิตน้ำประปาจะสูง และมีผู้ใช้น้ำประปามาก

การศึกษา เพื่อวัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองภาคใต้

เป็นการศึกษาบทบาท หน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองด้วยกัน โดยพิจารณาจากตัวแปรด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและสังคม พื้นที่ศึกษาได้แก่ ชุมชนเมืองระดับเทศบาลจำนวน 25 แห่ง ประกอบด้วย เทศบาลเมือง 17 แห่ง เทศบาลตำบล 8 แห่ง

ก. การวัดลำดับความสำคัญของชุมชนเมือง

วิธีการศึกษาใช้ขบวนการทางสถิติ คือ วิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) ซึ่งเป็นการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS คำนวณด้วยวิธี Pearson Product Moment Correlation Coefficient ซึ่งจะให้ผลการศึกษาออกมาในรูปของเมตริกสหสัมพันธ์ (Simple correlation matrix) การสังเกตตัวประกอบ และค่าคะแนนความสำคัญในการพัฒนา แล้วนำมาจัดกลุ่มตามค่าคะแนนความสำคัญด้วยวิธี Histogram ซึ่งสามารถจะสรุปสั้น ๆ ได้ดังนี้

1. การจำแนกกลุ่มความสำคัญของชุมชนเมืองด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม แต่ละด้านแบ่งออกได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

	<u>กายภาพ</u>	<u>เศรษฐกิจ</u>	<u>สังคม</u>
กลุ่มที่ 1	เทศบาลเมืองหาดใหญ่	เทศบาลเมืองหาดใหญ่	เทศบาลเมืองหาดใหญ่ เทศบาลเมืองสงขลา เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี
กลุ่มที่ 2	เทศบาลเมืองภูเก็ต เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เทศบาลเมืองนครศรี- ธรรมราช เทศบาลเมืองสงขลา เทศบาลเมืองยะลา	เทศบาลเมืองภูเก็ต เทศบาลเมืองยะลา เทศบาลเมืองตรัง เทศบาลเมืองสงขลา เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เทศบาลเมืองนครศรี- ธรรมราช	เทศบาลเมืองตรัง เทศบาลเมืองยะลา เทศบาลเมืองภูเก็ต
กลุ่มที่ 3	เทศบาลเมืองชุมพร เทศบาลเมืองปัตตานี เทศบาลเมืองตรัง เทศบาลพัทลุง เทศบาลเมืองระนอง เทศบาลตำบลปากแพรง	เทศบาลเมืองปัตตานี เทศบาลเมืองนราธิวาส เทศบาลตำบลคูหาโลก เทศบาลเมืองชุมพร	เทศบาลเมืองปัตตานี เทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลเมืองชุมพร เทศบาลเมืองนราธิวาส เทศบาลเมืองระนอง เทศบาลตำบลปากแพรง เทศบาลเมืองกระบี่
กลุ่มที่ 4	เทศบาลตำบลคูหาโลก เทศบาลเมืองนราธิวาส เทศบาลเมืองกระบี่ เทศบาลตำบลกันตัง เทศบาลเมืองพังงา เทศบาลเมืองสทูล เทศบาลตำบลหลังสวน เทศบาลตำบลเบตง	เทศบาลตำบลเบตง เทศบาลตำบลปากแพรง เทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลเมืองระนอง เทศบาลเมืองปากพนัง เทศบาลเมืองกระบี่ เทศบาลเมืองตะกั่วป่า เทศบาลตำบลกันตัง	เทศบาลเมืองสทูล เทศบาลเมืองตะกั่วป่า เทศบาลเมืองปากพนัง เทศบาลตำบลคูหาโลก เทศบาลตำบลเบตง เทศบาลเมืองพังงา เทศบาลตำบลหลังสวน เทศบาลตำบลบ้านนาสาร

	<u>กายภาพ</u>	<u>เศรษฐกิจ</u>	<u>สังคม</u>
กลุ่มที่ 4	เทศบาลเมืองตะกั่วป่า	เทศบาลเมืองลี้ตุล	เทศบาลตำบลกันตัง
(ต่อ)	เทศบาลเมืองปากพอง	เทศบาลตำบลบ้านนาสาร	เทศบาลตำบลตะลูน
	เทศบาลตำบลละเตา	เทศบาลเมืองพังงา	เทศบาลตำบลละเตา
	เทศบาลตำบลบ้านนาสาร	เทศบาลตำบลหลังสวน	
	เทศบาลตำบลตะลูน	เทศบาลตำบลละเตา	
		เทศบาลตำบลตะลูน	

2. การจัดลำดับชุมชนเมืองภาคใต้

โดยพิจารณาจากค่าคะแนนความสำคัญของทุกด้าน อันได้แก่ ด้านกายภาพ

เศรษฐกิจ และสังคม

- ชุมชนเมืองลำดับที่ 1 ได้แก่ เทศบาลเมืองหาดใหญ่
- ชุมชนเมืองลำดับที่ 2 ได้แก่ เทศบาลเมืองภูเก็ต เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เทศบาลเมืองสงขลา เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เทศบาลเมืองยะลา และเทศบาลเมืองตรัง
- ชุมชนเมืองลำดับที่ 3 ได้แก่ เทศบาลเมืองปัตตานี เทศบาลเมืองชุมพร เทศบาลเมืองนราธิวาส เทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลตำบลปากแพรก เทศบาลตำบลคูหาโลก และเทศบาลเมืองระนอง
- ชุมชนเมืองลำดับที่ 4 ได้แก่ เทศบาลเมืองกระบี่ เทศบาลตำบลเบตง เทศบาลเมืองปากพอง เทศบาลเมืองตะกั่วป่า เทศบาลเมืองลี้ตุล เทศบาลตำบลกันตัง เทศบาลเมืองพังงา เทศบาลตำบลบ้านนาสาร เทศบาลตำบลหลังสวน เทศบาลตำบลละเตา และ เทศบาลตำบลตะลูน

เมื่อพิจารณาหาตัวแปรที่สำคัญในแต่ละระดับ ปรากฏว่า ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแปรด้านเศรษฐกิจ อาทิ จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนโรงแรม จำนวนเงินทุนธุรกิจการค้า จำนวนร้านค้า จำนวนธนาคาร รองลงมา จะเป็นตัวแปรด้านกายภาพ อาทิ จำนวนเลขหมาย

โทรศัพท์ ปริมาณกระแสไฟฟ้า จำนวนเที่ยวเดินอากาศ ปริมาณการจราจร และตัวแปรด้านสังคม เช่น จำนวนครู จำนวนนักเรียน เป็นต้น

การศึกษาเขตอิทธิพลของศูนย์กลางชุมชน

ในการศึกษาเพื่อหาเขตอิทธิพลของศูนย์กลางชุมชน ได้ใช้หลักการของ Gravity Model โดยมีปัจจัยที่กำหนดอิทธิพล คือ ค่าการพัฒนาในพื้นที่ที่มีค่าเป็นบวก และระยะห่างระหว่างพื้นที่ 2 พื้นที่ สรุปผลได้ดังนี้

- 1) เขตอิทธิพลสุราษฎร์ธานี ศูนย์กลางชุมชนหลักคือ เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี มีอิทธิพลครอบคลุม เทศบาลเมืองชุมพร และเทศบาลตำบลหลังสวน
 - 2) เขตอิทธิพลภูเก็ต ศูนย์กลางชุมชนหลัก คือ เทศบาลเมืองภูเก็ต มีอิทธิพลครอบคลุม เทศบาลเมืองพังงา เทศบาลเมืองตะกั่วป่า เทศบาลเมืองกระบุรี และเทศบาลเมืองระนอง
 - 3) เขตอิทธิพลนครศรีธรรมราช ศูนย์กลางชุมชนหลักคือ เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช มีอิทธิพลครอบคลุมเทศบาลเมืองปากพอง และเทศบาลตำบลปากแพรก
 - 4) เขตอิทธิพลตรัง ศูนย์กลางชุมชนหลัก คือ เทศบาลเมืองตรัง มีอิทธิพลครอบคลุม เทศบาลตำบลกันตัง
 - 5) เขตอิทธิพลสงขลา-หาดใหญ่ ศูนย์กลางชุมชนหลักคือเทศบาลเมืองหาดใหญ่ และเทศบาลเมืองสงขลา มีอิทธิพล ครอบคลุมเทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลเมืองสตูล เทศบาลตำบลละเดา
 - 6) เขตอิทธิพลยะลา ศูนย์กลางชุมชนหลัก คือ เทศบาลเมืองยะลา มีอิทธิพลครอบคลุม เทศบาลเมืองปัตตานี เทศบาลตำบลตะลุบัน เทศบาลเมืองนราธิวาส เทศบาลตำบลสุโหงโกลก และเทศบาลตำบลเบตง
- จากการนำเขตอิทธิพลศูนย์กลางชุมชนและพื้นที่ใต้เขตอิทธิพลมาพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองด้วยกัน สามารถแบ่งกลุ่มตามลักษณะความสัมพันธ์ได้ดังนี้

ก. กลุ่มภาคใต้ตอนบน แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มย่อยคือ

1. กลุ่มชุมพร หลังสวน-สุราษฎร์ธานี-บ้านนาสาร ซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งตะวันออกเฉียงตอนบน
2. กลุ่มระนอง-พังงา-ตะกั่วป่า-กระบุรี-ภูเก็ต ซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบแคบ ๆ ทางด้านชายฝั่งตะวันตก

ข. กลุ่มภาคใต้ตอนล่าง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อยคือ

1. กลุ่มสงขลา-หาดใหญ่-พัทลุง-สตูล ตั้งอยู่บริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันออกตอนกลางของภาค มีความสำคัญสูงสุด
2. กลุ่มนครศรีธรรมราช มีความสำคัญสูงในระดับอนุภาค
3. กลุ่มตรัง มีความสำคัญสูงในระดับอนุภาคเช่นกัน
4. กลุ่มปัตตานี-ยะลา-นราธิวาส ตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งตะวันออกตอนใต้สุดของภาค เป็นจังหวัดชายแดนที่มีความสำคัญทางการเมือง

การพิจารณาขนาดของศูนย์กลางที่เหมาะสม

การศึกษาเพื่อหาขนาดของศูนย์กลางที่เหมาะสม โดยอาศัยทฤษฎี Rank Size Rule ของ Zipf ปรากฏว่าศูนย์กลางชุมชนแต่ละระดับในภาคใต้ ควรมีขนาดประชากรดังนี้

- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 1 ควรมีประชากรเท่ากับ 108,000 คน
- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 2 ควรมีประชากรเท่ากับ 54,000 คน
- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 3 ควรมีประชากรเท่ากับ 36,000 คน
- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 4 ควรมีประชากรเท่ากับ 27,000 คน

จากนั้นนำค่าการพัฒาที่ได้จากการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์มาหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับขนาดประชากร โดยใช้สูตร $Y = a + bx$ จะได้ค่าการพัฒาที่เหมาะสม ดังนี้

- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 1 ควรมีค่าการพัฒา เท่ากับ 53.95
- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 2 ควรมีค่าการพัฒา เท่ากับ 16.49
- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 3 ควรมีค่าการพัฒา เท่ากับ 5.27
- ศูนย์กลางชุมชนระดับที่ 4 ควรมีค่าการพัฒา เท่ากับ -2.0

การศึกษาเพื่อหาคักยภาพในการพัฒนาของพื้นที่

เป็นการหาพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงระดับจังหวัด เนื่องจากในการยกระดับการพัฒนาของศูนย์กลางชุมชน จำเป็นต้องพิจารณาพื้นที่โดยรอบ โดยการนำตัวแปรด้านพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ชลประทาน มาหาความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ซึ่งได้ผลดังนี้

- 1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา สุราษฎร์ธานี ตรังและพัทลุง ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนที่ราบกลุ่มแม่น้ำที่สำคัญด้านชายฝั่งทะเลตะวันออก มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรสูง

2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาปานกลาง ได้แก่ จังหวัดชุมพร ยะลา และ

นราธิวาส

3) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่ำ ได้แก่ จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ลำปาง

และปัตตานี

ชุมชนเมืองที่อยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาปานกลาง ควรได้มีการยกระดับความสำคัญของศูนย์กลางชุมชนในพื้นที่ก่อน ส่วนชุมชนที่อยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนา ด้านเกษตรต่ำควรจะพิจารณาศักยภาพในการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น เป็นแหล่งผลิตแร่ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในระดับเทศบาล ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างเทศบาลในด้านต่าง ๆ แล้ว สามารถสรุปได้ดังนี้

1) เทศบาลที่มีความสำคัญมากที่สุดของภาคใต้ คือ เทศบาลเมืองหาดใหญ่ ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสงขลา แต่กลายเป็นชุมชนที่มีบทบาทเด่นที่สุด เป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบก (รถไฟ-รถยนต์) ทางอากาศ และแม้ว่าจะไม่อยู่ติดทะเลแต่ก็สามารถติดต่อกับเมืองท่าเรือได้อย่างสะดวกรวดเร็ว เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมทางการค้า การบริการ และอุตสาหกรรมมากที่สุด เป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา และโรงพยาบาลที่ใหญ่ที่สุดของภาคใต้ นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญในระดับเมืองหลักของภาคใต้ โดยมีเทศบาลเมืองภูเก็ต เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เทศบาลเมืองสงขลา เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เทศบาลเมืองยะลา และเทศบาลเมืองตรัง เป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญในด้านต่าง ๆ รองลงมา

2) เทศบาลที่มีความสำคัญน้อยที่สุดของภาคใต้ คือ เทศบาลตำบลตะลุง เป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญเฉพาะในท้องถิ่น มีความสำคัญต่ำกว่าเทศบาลอื่น ๆ ในทุก ๆ ด้าน แม้ว่าจะมีท่าเลที่ตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งทะเล แต่เนื่องจากตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชุมชนระดับสูงถึง 3 ชุมชน คือ ชุมชนเมืองปัตตานี ชุมชนเมืองยะลา และชุมชนเมืองนราธิวาส จึงทำให้บทบาทของพื้นที่มีความสำคัญลดลง เทศบาลที่มีความสำคัญในระดับต่ำอื่น ๆ ได้แก่ เทศบาลตำบลละเต เทศบาลตำบลหลังสวน เทศบาลตำบลบ้านนาสาร เป็นต้น เทศบาลตำบลเหล่านี้อาจจะมีภาวะเศรษฐกิจ และสังคมต่ำมาก จำเป็นต้องพึ่งพาเทศบาลที่มีความสำคัญสูงกว่าในทางสาธารณูปการ และเศรษฐกิจ

3) บทบาทหน้าที่ของเทศบาลในภาคใต้ นอกจากทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการปกครองของจังหวัดและอำเภอแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางที่ให้บริการทางสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การค้าและบริการที่สำคัญของพื้นที่ โดยที่ระดับการให้บริการจะแตกต่างกันไปตามลำดับความสำคัญ เช่น ในด้านการค้า จะมีสินค้าที่ให้บริการตั้งแต่สินค้าสำหรับชีวิตประจำวัน สินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ (low order goods) ไปจนถึงสินค้าระดับสูง สินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ (high order goods)

4) ลักษณะทางเศรษฐกิจ เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญมากที่สุด กล่าวคือ เทศบาลที่มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจสูง จะเป็นเทศบาลในกลุ่มเดียวกันกับเทศบาลที่มีความสำคัญในทุก ๆ ด้านสูง และเป็นชุมชนในระดับที่ 1 หรือ 2

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1) ความสำคัญของเทศบาลในฐานะหน่วยงานปกครองท้องถิ่น และลักษณะความสำคัญในด้านต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาของเทศบาลบางแห่งไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ถ้าพิจารณาความสำคัญของเทศบาลในฐานะหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลที่มีความสำคัญตามลำดับคือ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล แต่ในการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นเทศบาลที่มีความสำคัญสูงสุดเป็นเทศบาลเมืองซึ่งมีฐานะเป็นอำเภอเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นเทศบาลที่มีความสำคัญสูงสุดเป็นเทศบาลเมืองซึ่งมีฐานะเป็นอำเภอทำให้ไม่สามารถยกฐานะเป็นเทศบาลนครได้ และเทศบาลตำบลบางแห่งมีความสำคัญมากกว่าเทศบาลเมืองหลายแห่ง เช่น เทศบาลตำบลปากแพรง เทศบาลตำบลลู่โหวง โกลก มีความสำคัญสูงกว่า เทศบาลเมืองระนองและเทศบาลเมืองกระบุรี เทศบาลตำบลเบตง มีความสำคัญสูงกว่า เทศบาลเมืองปากพอง เทศบาลเมืองตะกั่วป่า เทศบาลเมืองสทูล และเทศบาลเมืองพังงา เป็นต้น และในระดับเทศบาลเมืองด้วยกัน เทศบาลเมืองบางแห่ง เช่น เทศบาลเมืองภูเก็ต เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช เทศบาลเมืองสงขลา เทศบาลเมืองยะลา เทศบาลเมืองตรัง มีความสำคัญสูงกว่าเทศบาลเมืองโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องมาจากฐานะทางการปกครองและสภาพที่เป็นอยู่ไม่ได้รับการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกันมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ทำให้มีลักษณะที่ขัดแย้งกันระหว่างฐานะทางการปกครอง กับพื้นที่เทศบาล จำนวนประชากร ความหนาแน่น ภาวะทางเศรษฐกิจ โดยมีเทศบาลบางแห่ง เช่น เทศบาลตำบลป้านาสาร เทศบาลตำบลละเตา เทศบาลตำบลเบตง มีขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าเทศบาลเมืองของภาค เทศบาลตำบลปากแพรง เทศบาลตำบลลู่โหวง โกลก มีจำนวนประชากรมากกว่า

เทศบาลเมืองปากพอง เทศบาลเมืองตะกั่วป่า เทศบาลเมืองพังงา เทศบาลเมืองระนอง
 เทศบาลเมืองสตูล เทศบาลตำบลปากแพรก เทศบาลตำบลหลังสวน มีความหนาแน่น
 ของประชากรต่อพื้นที่สูงกว่า เทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลเมืองยะลา ฯลฯ เพราะมีพื้นที่
 ขนาดเล็กกว่า แม้จะมีจำนวนประชากรน้อยกว่าเทศบาลดังกล่าว แต่เมื่อหาสัดส่วนประชากรต่อ
 พื้นที่จะได้ความหนาแน่นสูงมาก หรือเทศบาลตำบลคูหาโลก เทศบาลตำบลเบตง เทศบาล
 ตำบลปากแพรก มีภาวะทางเศรษฐกิจสูงกว่า เทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลเมืองระนอง
 เทศบาลเมืองสตูล เทศบาลเมืองพังงา เป็นต้น

ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงให้ฐานะทางการปกครองมีลักษณะที่สัมพันธ์กับสภาพใน
 ปัจจุบัน โดยการกำหนดฐานะทางการปกครองตามสภาพความสำคัญในปัจจุบัน เพื่อสามารถนำ
 เป็นมาตรฐานในการพิจารณาความสำคัญของเทศบาลได้ กล่าวคือ เทศบาลระดับหนึ่ง ควรจะมี
 จำนวนประชากร ความหนาแน่น ตลอดจนลักษณะทาง เศรษฐกิจและสาธารณูปโภค สาธารณูปการ
 เช่นเดียวกันหมด ทั้งนี้อาจจะต้องปรับปรุงสภาพของเทศบาลบางแห่งเพื่อให้มีลักษณะเช่นเดียวกับ
 เทศบาลส่วนใหญ่ เช่น ลดเขตพื้นที่ของเทศบาลที่มีขนาดใหญ่เกินไปจนไม่สามารถดูแลรักษาและ
 ให้บริการสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง หรือขยายเขตเทศบาลที่มีขนาดเล็กเกินไปให้เหมาะสม
 กับจำนวนประชากร เป็นต้น เพื่อให้เป็นเทศบาลที่มีมาตรฐานเดียวกันและอยู่ในระดับที่แตกต่าง
 ไปจากเทศบาลในระดับอื่น อันเป็นการส่งเสริมบทบาทของเทศบาลในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของ
 พื้นที่ในการกระจายความเจริญและให้บริการและสะดวกต่อการวางแผนพัฒนาต่อไป

2) การกระจายตัวของเทศบาลในระดับความสำคัญต่าง ๆ ยังไม่เป็นระบบที่สมบูรณ์
 กล่าวคือ ตามหลักการลำดับชุมชนเมือง (Urban Hierarchies) โดยพิจารณาจากความ
 สัมพันธ์ระหว่างขนาดและลำดับของเมือง (Rank size relations) จะได้จำนวนชุมชนที่มีความ
 สำคัญในระดับต่าง ๆ เรียงกันอยู่ในรูปปิรามิดของเมือง (urban pyramid) คือชุมชนที่มีความ
 สำคัญในระดับสูง จะมีจำนวนน้อยกว่าชุมชนที่มีความสำคัญในระดับที่ต่ำกว่า (Northam 1974 :
 126-128) ในกรณีของภาคใต้ เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของเทศบาลจากขนาดประชากรและ
 ค่าการพัฒนา จะพบว่าเทศบาลในกลุ่มที่ 3 มีจำนวนน้อยกว่าที่ควรที่จะเป็น เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวน
 ชุมชนในกลุ่มที่ 1 และ 2 สิ่งทำให้ระบบชุมชนขาดความต่อเนื่อง ในที่นี้อาจเป็นข้อบกพร่องในการ
 ศึกษาที่เลือกศึกษาเฉพาะชุมชนที่เป็นเทศบาล และละเว้นการศึกษาชุมชนอื่น ๆ เช่น ลู่อาภิบาล
 ตำบล หมู่บ้าน เพราะมีข้อจำกัดในด้านข้อมูล แต่ถ้าพิจารณาจากการศึกษาระบบชุมชนอื่นในกรณี
 ของประเทศไทย เช่น ชุมชนในภาคใต้ของ Hunting Team ชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมี

การศึกษาถึงชุมชนในระดับลูขากิบาล ก็ได้ผลสรุปที่ตรงกัน คือ ชุมชนที่มีความสำคัญในระดับกลาง จะมีผู้น้อยมาก อาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะที่สำคัญของระบบชุมชนในประเทศไทยและประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ (Alden and Morgan 1974 : 68-69) ดังนั้น การศึกษาชุมชนของภาคใต้เฉพาะแต่ในระดับเทศบาลจึงไม่ได้ทำให้ภาพรวมของระบบชุมชนผิดไป ส่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้ขาดชุมชนระดับกลาง คงเนื่องมาจากการมีระดับพัฒนาในพื้นที่ที่แตกต่างกันมากทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน ดังจะเห็นได้จากมีค่าความสำคัญที่แตกต่างกันมากระหว่างชุมชนกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 กับชุมชนอื่นในด้านเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค สาธารณูปการ โดยการพัฒนาที่เข้ามาในอดีตส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีความสำคัญสูงอยู่แล้ว ทำให้ชุมชนที่มีความสำคัญสูงยิ่งมีความแตกต่างจากชุมชนระดับอื่นมากขึ้น ดังนั้นควรจะได้มีการศึกษาสักษณะโครงสร้างของการกระจายตัวของชุมชนที่เหมาะสมของภาคใต้ในรายละเอียดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

การศึกษาริวิจัยเรื่อง "การลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองภาคใต้" นี้ ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2521-2525 เป็นการศึกษาและลำดับ "ภาพนิ่ง" ของชุมชนเมือง โดยใช้วิธีการทางสถิติเข้าช่วยในการศึกษาเพื่อให้ผลของการศึกษาในครั้งนี้มีลักษณะเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Approach) ที่จะสามารถให้ความเชื่อมั่นในระดับหนึ่ง ซึ่งผลของการวิจัยทำให้ทราบถึง ลักษณะความแตกต่างของการพัฒนาในแต่ละชุมชนตามลำดับความสำคัญของพื้นที่ นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาเรื่องเขตอิทธิพลของศูนย์กลางชุมชน การพิจารณาขนาดและศูนย์กลางชุมชนที่เหมาะสม รวมทั้งศักยภาพในการพัฒนาของพื้นที่ในระดับจังหวัด เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานประกอบในการวางแผนและเป็นแนวทางกว้าง ๆ ที่ครอบคลุมการพัฒนาพื้นที่ทั้งภาค สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดระบบชุมชนของภาคใต้ได้ อย่างไรก็ตาม ในการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือการกำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชนเมืองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาศักยภาพของชุมชนแต่ละแห่งในรายละเอียดเพิ่มขึ้น ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของเทศบาลกับชุมชนระดับอื่น ๆ ในภาค อีกทั้งต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การบริหารงาน งบประมาณ บุคคลากร และโครงการพัฒนาของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ เป็นต้น

สิ่งที่ควรจะได้มีการศึกษาต่อไป

1. ศึกษาศักยภาพของศูนย์กลางชุมชนแต่ละแห่ง ตลอดจนความสัมพันธ์ของศูนย์กลางชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดบทบาท หน้าที่ ในฐานะเมืองหลักเมืองรองของภูมิภาค

2. ศึกษาชุมชนเมืองทั้งในระดับเทศบาลและสุขาภิบาล เพื่อที่จะสามารถคัดเลือกระบบชุมชนที่สมบูรณ์แบบของภาคใต้ต่อไป

3. ศึกษาบทบาทของโครงการ พัฒนาของรัฐที่สำคัญ เช่น โครงการทำเรื่อน้ำลึก โครงการนิคมอุตสาหกรรม โครงการระบบคมนาคมขนส่ง ว่าจะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากเดิมไปอย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย